

NAPRÓL NAPRA

- PÁTER LUCAS
HISTÓRIÁJA

1954

Klasszikus Magyar Vegyes Líceum

***A váradi diákéveim soha el nem múló
emléke ihletett ennek a kötetnek a
megírásra.***

Lecturis salutem!

Bige Szabolcs

Irgalmasságot akarok tőletek, és nem áldozatot
Mt.12:7

~ 1 ~

Bige Szabolcs Csaba

Napról napra

**Páter Lucas
históriája**

Sárrét

2019

Bige Szabolcs Csaba: Napról napra - Páter
Lucas históriája

Lektor: Cocco (Bige) Ildikó

Korrektor: Kiss Hedvig Noémi

ISBN 978-615-00-4977-9

©Bige Szabolcs Csaba

Címlap: Fehérpapok temploma, Nagyvárad

Hátsó borító: Premontrei főgimnázium, Nagyvárad

Hátsó-belső borító: Várad a középkorban

Készült: Hektográf Nyomda, Püspökladány

Tartalom

Előhang.....	7
Vétkeztem, atyám.....	10
Fra insolitus	16
Nem alamizsna.....	22
Húsvét közeledtén.....	28
Útra keltünk.....	36
Levél jött Gregor atyától.....	45
Újból az univerzítás falai között	49
Válaszlevél Gregor atyának	54
Gregor atya második levele	58
De pauperibus scholaribus	62
Rebelliók s egyéb bajok	67
Jegyzetek.....	74

Előhang

Xavér, a takarító testvér, miután a hatalom parancsára kirámolták a Püspöki Palotát, talált egy irattekercset az egyik polc alatt. Felvette, forgatta, nézegette. Kívül volt rajta valami írás, de ő csak takarítani, sepregetni tudott, olvasni nem. Erős zsinórral át is volt kötve, s szép viaszpecsét fityegett a zsinór végén. Gondolta munkája végeztével odaadja a rendfőnökének, s ő majd utána küldi, a többi íratnak, addig is becsúsztatta reverendája zsebébe. Később aztán megfélemezett róla, mint általában mindenről, s csak tova szombaton, amikor mosásba adják a köntösüket, talált rá újból a reverenda zsebében. Futott is lóhalálában a rendfőnökhöz, Pelbárt atyához, nehogy megint elfelejtse a tekercset átadni. Kicsit tartott tőle, hogy összeszidják, de az atya kegyesen fogadta.

- Lássam, testvérem, mit hoztál?
- Va ... valami i ... irat. A Polc a ... a ... alatt volt.
- Jól van, jól! Nagyon jó, hogy elhoztad.

- Mi ... mi van be .. benne?

- Na, nézd csak, egy régi írás! - kiáltott fel, ahogy a zsinórt lebontva belenézett a fóliánsokba. - Most menj - szólott Xavér testvérhez -, és hívd ide Litterát Dionisio atyát, olvassa el, mit írnak itt.

Jött is hamarosan Litterát atya. Ezt a nevet azért kapta, mert különösen vonzódott a különféle iratokhoz. Régi család sarjaként, a hagyományok szigorú betartásával került a rendbe. Évszázadok óta minden emberöltő adott egy fiút az egyháznak, akik a maguk módján, csöndesen támogatták a családot a mindennapok vihariban.

- Kérlek, nézd meg ezeket a fóliánsokat - kezdte Pelbárt atya -, és fordítsd le mai nyelvre az itt leírtakat.

- Atyám, nem kell ezt lefordítani. Ékes magyar nyelven íródott, bár kissé régies szóhasználattal. Csak a betűket kell átírnom a ma használatos abc szerint. Ha most nekifogok, vecsernye utánra készen leszek vele.

Az eredmény: tizenegy fóliáns teleírva szép gyöngybetűkkel, Litterát Dionisio atya átíratával olvashatóvá téve.

Íme: - Vétkeztem, atyám, - Fra insolitus, - Nem alamizsna, - Húsvét közeledtén, - Útra kelünk, - Levél jött Gregor atyától, - Újból az univerzitás falai között, - Válaszlevél Gregor atyának, - Gregor atya második levele, - De pauperibus scholaribus, - Rebelliók és egyéb bajok.

Vétkeztem, atyám

Még jócskán csípős volt a kora reggel, darócköpenyemet összehúztam magamon. Még a kapucnit is a fejemre borítottam, majd komótosan leültem a templom lépcsőjére, és onnan figyeltem az ébredező falut. Itt lakott Juszta, s innen éppen ráláttam kicsiny, de takaros portájukra. Hamarosan nyílt a kiskapu, s Dénes, a férje, hátán szerszámokkal kilépett az utcára. Szapora léptekkel igyekezett a határ felé, ahol árendába vett birtokuk húzódott.

„Szorgalmas embernek látom” - gondoltam magamban, megnyugodva.

Tudom, a szülei is azok, saját földet szereztek maguknak, s jó leckét adtak gyermekeiknek, s így Dénes fiúknak is tisztességből, becsületből, szorgalomból, munkaszeretetből.

Lassan megélénkült a falu, s amint láttam, elsőnek Dénes indult el. Jó jel!

Ahogy ott üldögéltem kenderkötéllal átkötött barna köpenyemben, az előttem elmenők rám köszöntek, s én tisztességgel fogadtam:

„Dicsértessék!” vagy „Laudetur Jesus Christus!”

„In aeternum, amen!” „Mindörökké, ámen!”

Egy asszony megállt előttem, s hárászkendője alól elővéve egy cipót nyújtott felém.

„Megéheztél, atyám!” - szólott, s kijelentés volt a szavában nem kérdés, hiszen tudta.

„Légy áldott!” - köszöntem meg az ételt, s keresztet rajzoltam előtte a levegőben.

Később megcsappantak a látogatók, és a nap kellemesen melegített. A lépcső kövei is kezdtek felmelegedni. A kenyér felét megettem, és a tér közepén álló kútnál jót ittam rá. Utána újból elfoglaltam megfigyelő helyemet. Várakozásom hamarosan meghozta gyümölcsét: újból nyílt a kiskapu, s most Jusztina lépett ki rajta. Hátán egy keszkenőbe fogva helyezkedett el a gyermek, a karján pedig kosárban az embernek szánt ebéd. Tétovázás nélkül szaporázott az ura nyomán ki a határba. Vitte neki az ebédet, ne kelljen hazajönnie délebbédkor. Észrevette a templom előtt görnyedő alakomat, de tekintete elsiklott felettem. Nem ismert rám. Szerettem volna a gyermeket jobban

szemügyre venni, de nem mehettem hozzájuk közelebb. Minek zavartam volna meg Jusztina megérdemelt békéjét!

Eltelt a délután is. Úgy látszik elnyomott a buzgóság, mert arra ébredtem, hogy eltűnt a nap az égről a szemben álló diófa már zöldellő lombja mögött. Széjjel néztem, kereste szemem a mezei munkából hazatérők között Dénest. Kisvártatva jött is, és ahogyan mellém ért, felemelkedtem ültőmből. Ő a hirtelen mozdulattól meglepődve rám köszönt. Fogadtam köszönését és megindultam utána.

„Megfáradtál, Dénes testvér?” - kérdeztem.

„Honnan ismeresz engem, atyám?” - lepődött meg.

„Gyermekeim, megáldotta szerénységemet a kegyelmes Isten, hogy olyan dolgokat is megismerjek, melyek mások előtt rejtve maradnak.”

„Ki vagy te, atyám?”

„Lucas a nevem” - válaszoltam, majd így folytattam: „Testvérem, ha a fogadó felé tartasz, menjünk együtt, s beszélgessünk Isten végtelen kegyelméről.”

„Bocsáss meg, atyám, de nekem nem arra irányul az utam. Itt lakom a közelben, s hazafelé igyekszem. Vár az asszonyom és a kicsi fiam!”

„Legyen veletek az Úr!”

Elgondolkozva indultam tovább a magam útján gyalog, ugyanúgy, ahogyan jöttem. Megnyugtató volt látnom, hogy jó kezekben van Jusztina is, és a gyermek is. Dénes sikerrel abszolválta a vizsgákat! Szorgalomból is, gondoskodásból is jelesre teljesített.

Sokáig tartott az út a rendházig. Éjszakára szegény emberek kunyhóiban húztam meg magam. Szívesen osztották meg egyszerű ételüket és hálóhelyüket velem, egy náluk is nyomorultabbnak tűnő vándorral, aki Isten szolgája. Háromszor éjszakáztam ilyen falusi emberek hajlékában, mire megérkeztem a rendházhoz, úti célomhoz. Egyenesen Gaspar atyához, az apáthoz kértem bebocsátást.

A könyvtárban találtam rá, olvasásba merülve. Ahogy meglátott, intett, menjek közelebb. A könyv lapjai közzé Jézust ábrázoló kicsi képet helyezett, s félre tette az asztal melletti polcra.

„Ülj ide közelebb hozzám, fiam.” - szólott barátságosan.

„Atyám, vezekelni jöttem, és bocsánatot nyerni, mielőtt újból elfoglalhatom őrhelyemet a rám bízott nyáj pásztoraként.”

„Beszélj!”

„Vétkeztem, atyám, és nem találok megnyugvást! Szerényen, de nem szegényen éltünk a plébánián. Birtok is tartozik hozzá, megfelelő jövedelmet biztosítva, és híveink adakozó kedve sem megvetendő. Hálával fogadják szolgálatunkat.”

„Mondd, csak mondd!”

„Egy korosabb házaspár szolgált plébániánkon. Szakácsnő és a férje, aki kapus és mindenes. Jusztina nevű leányuk sokszor fordult meg a konyhán édesanyjának segíteni.”

„Értem, fiam! A test ördöge megkörnyékezett, és te gyengének mutatkoztál.”

„Bevallom, atyám” - hajtottam le a fejem és halkán folytattam - „nem mentegetem magam, vezekelni óhajtok!”

„Mi van még a tarsolyodban?” - kérdezte az apát úr, mintha a lelkem mélyére látna.

„Egy derék, tehetősebb szabad paraszt fiához ment férjhez, közbenjárásomra.”

„Tettedért felelned kell. De ez utóbbi derék dolog volt részedről. Mondd tovább!” - csattant a végén a házfőnök hangja.

„Nyugtalanság és büntudat gyötör, atyám. A szomszéd plébánosra és a diakónusra bízam a nyájamat, és eljöttem megtudni, mi van Jusztinával és az időközben megszületett gyermekkel. Láttam őket, s a férfit is, akire rábízott az életük, de ők nem tudtak rólam.”

„Baj van velük?”

„Nincsen, atyám. A szent Szűz vigyáz rájuk!”

„Fiam, jelentkezz a szolgálatos testvérnél, és foglald el celládat. Addig maradhatsz, ameddig lelked megtisztul.”

Kezet csókoltam az apát úrnak, Gaspar atyának, és elvonultam megkezdeni lelkigyakorlatomat.

Fra insolitus - ismeretlen testvér

Valamivel éjfél után láttam meg az ismeretlen barátot a falhoz lapulva, az egyik cella bejárata előtt. Éppen az éjféli ájtatosságról mentünk vissza celláinkba, mikor szembe talákoztam vele. Alig fértünk el egymás mellett, hiszen a keskeny folyosót nem ezért alakították ki a kolostor építői, hogy ott ide-oda járkáljanak benne a szerzetesek.

Nem is volt semmi értelme a folyosón járkálni. Az csak arra való volt, hogy a celláktól a kápolnáig menjünk az ájtatosságra, misére, mikor melyiknek van ideje a nap folyamán. Utána pedig vissza. Egymás mögött léptünk ki celláinkból, lehajtott fejjel az olvasót morzsolgatva bandukoltunk át a kápolnába. Étkezésekre is ugyan így, csak akkor a refektóriumba. Ide ritkábban, mint a kápolnába.

Ennyi a járkálás a rendházban: a cellából a kápolnába, a kápolnából vissza, vagy a refektóriumba, s onnan a celláinkba. Ritkán történik meg, hogy ettől eltérő járkálásra

kerüljön sor. Ha az apát úr magához hívat valakit, csak olyankor.

A napos takarító testvér naponta kétszer mossa fel a folyosókat és a többi helyiséget, amikor mi éppen távol vagyunk. Kivéve a cellákat - azokat mindig mi magunk takarítjuk.

És mégis megtörtént az a különleges, hihetetlen dolog, hogy valaki, egy szerzetes társunk megpróbált végig menni velünk szemben a folyosón, amikor jövünk az ájtatosságról éjfél után valamivel. Ahogy közeledtem feléje, mintha engem nézett volna a kezében tartott breviárium fölött. Csak a szemem sarkából figyeltem. Nem lehetett nyíltan nézelődni, hanem csak lehajtott fejjel, imádkozva lépegetni. Mégis észrevettem, hogy utánam fordul. Tovább haladtunk csendben, elértem a cellám ajtaját, és beléptem. Letérdepeltem az imapulthoz, de nyugtalanított az ismeretlen szerzetes, és nem tudtam elmélyedni az imában. Monoton suttogással az ökleimre hajtott fejjel ismételtettem az ima szövegét.

Belealudhattam az imába, mert arra riadtam fel, hogy nyílik az ajtó, és belép rajta a folyosón látott ismeretlen.

„Ki vagy, testvérem? És mit óhajtasz tőlem?”

„Páter Lucas! Buzgó imáid nem hozhatnak addig nyugalmat, amíg el nem végzed a rád bízott világi feladatodat!”

Nem tudtam erre mit válaszolni, csak keresztet vetettem, s felálltam a térdepelésből.

„Egy életet bízott rád az Úr. Menj és egyengesd földi útját! Már épp eleget maradtál a testvérek között, és a megszokás elmosza az ájtatosság eredményét. Az időt sem érzékeled, már fél éve vagy itt. Ne gondold, hogy a semmittevés kedves az Úrnak!”

Mielőtt bármit is válaszolhattam volna, elhagyta a cellát.

Volt min gondolkodnom ezek után a szavak után. Magamban igazat adtam neki, bár nem tudtam, honnan tud ennyi mindent rólam. Nem emlékeztem rá, hogy valaha is találkoztam volna vele.

„Lehet, Krakkóban együtt látogattuk a studium generale előadásait, s talán ő is tagja volt a bursa Hungarorumnak? - töprengtem, s rémlett is valami.

Rég történt mindez, sokan gyűltünk össze a krakkói universitáson, és még többen csak megfordultak ott - meghallgattak néhány előadást a híresebb professzoroktól, aztán mentek tovább Bécsbe, Párisba, Prágába, vagy Itáliába. Krakkó városában házat vásárolt a bursa céljából, a magyar nációnak részére Diószeghy Pál apja ura, aki gazdag földbirtokos Várad mellett, és hasznos barátságot ápolt a krakkói magisztrátus tagjaival...

Itt laktunk, tanultunk éveken át mi, akik a magyar nációnak tartoztunk. A többieknek, a francia, német, angol nációnak is külön tanulóházaik voltak. Miután meghallgattuk az előadásokat, estelente összegyűltünk és egy nagyobb társunk, aki már baccalaureus volt felolvasta a kiadott textust, mi pedig heten-nyolcan köréje ülve utána mondtuk. Addig gyakoroltuk, ameddig már kívülről el tudtuk ismételni. Nem mindig ment könnyen. Különösen az Arisztotelész magyarázatok tűntek eleinte megemészthetetleneknek.

Hosszas viták követték a stúdiumokat. Részletekre szedtünk minden kitévelt, minden mondatot, hogy a végén bebizonyítsuk, úgy igaz, ahogy azt a Biblia, a klasszikusok és az egyházatyák megírták. Közben észrevétlen megtanultunk ügyesen érvelni, vitatkozni, magyarázni a szent szövegeket. Ezeken a vitáinkon sokszor vettek rész nagy tudású magiszterek is, akiknek csüngtünk minden szaván.

Ezen társaim között kutatgattam gondolatban, hátha ráakadok az ismeretlen szerzetesre. De sokáig nem akart az emlékeim sűrűjében alakot ölteni. Aztán halványan mégis kezdett valami derengeni. Éppen Martinus magiszter vezetett disputációt a bursában, s én, mint friss baccalaureus segítettem neki a vitát irányítani. Szent János evangéliumából való textust boncolgattuk: *„Ha azt mondjuk, hogy nincsen bűn mibennünk, magunkat csaljuk meg.”* Ahogy eszembe ötlött ez a rész a Szentírásból, kitisztult előttem a kép.

Már a vita vége felé tartottunk, amikor ismeretlen diák jött közénk, s kuporodott le a földre a többiek háta mögött. Ruházata egyszerű volt, fején a főveg jelezte, hogy a

stúdiumokban előhaladást ért már el. Nem szólt bele a vitába, csak bólogatott a helyénvaló megjegyzéseknél, és a fejét csóválta, ha nem szolgált tetszésére, amit hallott. A disputáció után ott maradt a szobában, miután a többiek eltávoztak.

„Lucas testvér!” - szólított meg.

Már akkor is csodálkoztam azon, vajon honnan ismerhet engem név szerint.

„Hírt hoztam neked, testvérem, távoli hazádból” - folytatta - „Várják, hogy indulj haza. Atyád nagy beteg, s különben is már eleget időztél a stúdiumok berkeiben, megszerezted a babérkoszorút is. Hoztam pénzt neked az útra. Itt van 20 gulden ebben a batyuban. Vedd el!”

Így történt a dolog, de azóta sok év telt el, mialatt próbáltam nem megcsalni magam...

Nem alamizsna

Szegény barátként vánszorogtam végig a falu egyetlen utcáján. Éppen reggeli misére, rorátéra hívott a kis harang. Bementem a templomba, s leültem imádkozni egy homályos sarokban. Lassan gyülekeztek a hívek, s csoszogva soroltak be megszokott helyükre. Felhangzott az ének:

„Rorate coeli” - „harmatozzatok egek” *„et nubespluant Justum!”* - „és hullassátok az Igazat!”

A kicsi templom megtelt, a csendet a kántor éneke törte meg, melyet halk zsongás kísért az emberek részéről, és a levegőt megülte a ruhák nehéz szaga. Imámba merülve is éber szemmel figyeltem a híveket.

És megláttam!

Egy ember jött be kézen fogva öt év körüli kisfiát. A gyermek másik kezét annak édesanyja fogta, akibe még egy kisebb gyermek is kapaszkodott. Dénes gazda volt kissé kibővült családjával.

A mise után én is elhagytam a templomot, sodródva a hívekkel, majd kint a decemberi hideg levegőn kezeimet bő köpenyem alá rejtve, elindultam Dénes és Jusztina után, lassan lépdelve - nem akartam beérni őket, amíg a házukhoz nem érkeznek. Ott sem álltam meg, csak jól megnéztem mindent: a házat, a kerítést, a kaput, az istállót, a többi gazdasági épületet, s tovább haladtam, mialatt halkán mormoltam a választ köszönésükre.

Az utca végén, kerülővel vissza kanyarodtam a templomhoz. A plébánost még ott találtam a sekrestyében. Megmondtam neki, mit üzent a püspök úr, s ő hamarosan hívatta is a kurátort.

Reggel a templom udvarán gyülekeztek, akiket a papi robotra szólítottak. Köztük volt Dénes is a szánnal, s két lóval. Igás szolgálatra még két másik paraszt is megjelent. A három fogat, valamint a tizenkét férfiember fejszével a vállán, komótosan elindult az erdő felé.

Fakitermelésre ez a legjobb idő, mikor beállt a fagy, s már lehullott a hó is.

Az emberek kimentek a vágterre, amit a kastély intézője jelölt ki a plébánia részére. A szánokat, s a szekeret az aljban leállították, s lovaikat felvezették a hegyre. Itt harapdálhattak, a fák alatti hó-mentes helyeken, valami száraz füvet, lombot. Az emberek pedig nekiálltak dönteni. Csattogtak a fejszék, sikongott a fűrész, és süvöltött a rikoltás: "Dől a fa!" És dőlt nagy robajjal, törve, zúzva mindent, amit útjában talált.

Vigyázni kellett - ezért a kiáltás.

A kidőlt fákat aztán ott helyben legallyazták, s a lovakkal levontatták a fogatokhoz. A kétölesre fűrészelt rönköket pedig felrakták, s alaposan lekötözték.

„Hóóó rukk!” - s egyetlen mozdulattal felkerült a rönk a járműre, a helyére, mindegyik így egymásután.

Ahogy ez meglett, indultak is nagy ostorpattogatás közepette, s így érkeztek a plébánia udvarára.

A levagdalt ágakat az intéző az embereknek hagyta, legyen nekik is tüzelőjük. Ezért majd másnap visszamennek.

„Így kevesebbet lopnak!” - jegyezte meg nem éppen jóindulatúan másnap az intéző a kurátornak.

A farakások a templom udvarán várták további sorsukat, hiszen pénteken termelték ki, és szombat-vasárnap mégsem lehetett útra küldeni a fuvarosokat. Hétfőre jöttek vissza az ígás állatokkal. Két fogatot indítottak válogatott fával a püspökség részére. Egyik fogatosnak Dénes gazda és másiknak szomszédja, Ábris nevű idősebb ember lett kijelölve.

A megrakott szánok vidáman csilingelve futottak a behavazott úton. Könnyebb volt a terüt szánnal vinni, mint szekérrel. Ábris mellé magam is fölkapaszkodtam, kísérem el a fuvart.

A püspök úr meglegedésének adott kifejezést, és általam üzente az emberek felé köszönetét. A diakónus behívta Dénest a konyhába, hogy pohár törkölyvel kínálja. Mértékletességet tanúsítva a második poharat visszautasította, amit magamban örömmel nyugtáztam. Ameddig ők beszélgettek, én Ábris számára kértem a szakácsnőtől egy meszely meleg bort. Nem

mentem még a közelébe sem Dénesnek, ne sejtse, honnan jön életének aprócska jobbra fordulása.

- Mi a neved, fiam? - hallom a diakónust, akit a püspök úr bízott meg a tűzifa körüli teendők intézésével.

- Dénes vagyok, uram, a Péter fia.

- A püspök úr nagyon elégedett veled. Rendesen megraktad a szánt, szó nélkül részt veszel a közmunkában, pedig úgy tudjuk, szabad parasztok vagytok.

- Apám saját földjét műveli, s én árendában bérelek a káptalantól kis birtokot, annyit, amennyi a család fenntartásához éppen elegendő.

- Jól van! A többi robot alól felment a püspök úr, csak azt kéri, hogy még egy fuvart tégy meg neki, amíg még tart a szánút.

- Megteszem bizonyosan! - fogadkozott.

- Itt van még ez a tarisznya. Meleg ruhanemű van benne a gyermekek számára Karácsonyra.

- Áldassék az Úrjézus a kegyes adományért!

Nem hallottam tovább, hogy még mit beszéltek, mert vittem a forralt bort Ábris részére. Köszönte, s felugrott a bakra, én is melléje telepedtem. Szaporán siklottak az üres szánok a gyorsan szürkülő délutánban. Ábrist a bor melegítette, Dénest a váratlan adomány öröme, s engem a remény, hogy apró kicsi lépésekkel megalapozhatom Jusztina fiának jövőjét a püspök úr, s a Szent Szűz segítségével.

Húsvét közeledtén

Elmúlt a tél és lefolyt a hólé a déli oldalakról, de az észkos oldalakon a zord még tartotta magát. A szorgalmas falusi nép ellepte a földeket. Tudták, hogy ha idejében nem végzik el a munkát az éhkopp lesz részük!

Dénes is látástól vakulásig túrta a földet. Jól láttam, mikor a faluba érkeztem.

A nap kellemesen sütött, de a böjti szelek bizony kellemetlenek tudtak lenni, ha a vándor nem burkolózott jól bele köpenyébe. Magam is így tettem, ahogy szaporáztam lépteimet a plébánia felé püspök uram üzenetével. Közben úgy irányítottam lépteimet, hogy Jusztina házát szemügyre vehessem.

A plébánián Gregor atya fogadott a szokásos szívélyességgel, s én örömmel fogadtam a kínált jóféle törkölyt.

„Hmm!” -mordultam fel elégedetten, s törültem meg a számat az itóka után.

„Most már értem, páter, miért mondják errefelé az emberek, hogy papra morgó!” - mosolyodott el Gregor atya.

„Ugye jól tudom, atyám, hogy Bécsben látogattad az universitast?” - kérdeztem miután elhelyezkedtünk az asztal mellett, bent a plébánia ebédlőjében.

„A püspök úr kegyes támogatását élvezhettem!” - válaszolt.

„És ott megismerkedtél a hét szabad művészet, a septem artes liberales tudományaival?” - folytattam a beszélgetést, melyre készültem - „Többek között alaposan megismerted Boethius híres munkáját, a De musica címűt, ha ezt is jól tudom.”

„Sokat tudsz rólam, páter!”

„Érdeklődtem, mert biztos akartam lenni abban, hogy jó földbe hull majd az elvetendő mag.”

„Csak a böjti elmélkedés vezetett hozzám, vagy mást is hoztál?”

„Tudod - folytattam meg sem hallva a kérdését -, az üde gyermekhangok mily kedvesek az Úr előtt? És azt is, hogy mily

sokat segít a híveknek közelebb kerülni általuk az Igéhez? Olyanok mintha az angyalok énekelnének! Hívj ide minden 6-10 éves gyermeket a faluból, fiúkat és lányokat. Kiválogatjuk a tiszta hangokat és énekeltetjük őket Isten dicsőségére!”

Vasárnap a mise után a plébános kihirdette a híveknek, hogy ebéd után küldjék el gyermekeiket a templomba szenténekeket tanulni.

Több mint harminc gyermek gyűlt össze, mind hat és tíz év között. Kiválogattunk közülük nyolc fiút és tíz kislányt, a legtisztább hangúakat. Jusztina fia is közöttük volt. Szépen csengő gyermekhanggal áldotta meg a Szentlélek, és elég erőssel is, hogy őt választhattuk előénekesnek.

Megkezdődött az énektanulás. Gregor atya jó tanítómesternek bizonyult - nem terhelte túl a tanítványait, de amit lehetett megtanított nekik. Öt éneket választottunk ki, de csak hármat tanultak meg rendesen. Ez is elegendőnek bizonyult. A gyermekek lelkesedésének ébren tartása végett apró ajándékokat osztott szét közöttük: kis, pergament lapocskákra rajzolt szentképet,

almát, diót, sőt néha - ha jól teljesítettek - még egy-egy rézpénzt is. Az előénekesnek persze mindenből több jutott, de ezt a többiek természetesnek vették.

„Hogy hívnak? - kérdeztem Jusztina fiát, mikor láttam, hogy a kapott ajándékot a zsebeibe dugja ahelyett, hogy gyorsan megenné, mint a többiek.

„Dénes fia Lukács!” - válaszolta hangos szóval, s a név szíven ütött, hogy el kellett fordulnom a gyermektől nehogy észre vegye arcomon a lelki tusát.

„Jusztina, Jusztina találd meg békédet legalább te, mert az enyém még nem jött el!” - mondtam magamban.

„Miért nem eszed meg az almádat, Lukács?” - fordultam vissza gyermek felé, kissé megnyugodva.

„A kicsi testvéremnek viszem.” - nézett rám csillogó szemekkel.

Az adakozás öröme csillogott bennük.

„Szép a hangod és jól is énekelsz!” - folytattam a beszélgetést, gondolván, ennyit megtehetek nyugodt szívvel, hiszen nincsen

abban semmi feltűnő, ha egy-egy gyereket megszólítok, máskor úgyis igyekszem távol maradni Jusztna fiától.

„Köszönöm, atyám!” - válaszolta jólnevelten, s én arrább léptem a többiek felé, váltsak velük is néhány kegyes szót.

Húsvét vasárnapján mutatkozott be a hívek előtt kicsiny kórusunk, s az anyák nem győzték törölgetni a meghatottságtól könnyező szemeiket, mikor meglátták, s meghallották gyermekeiket, amint kedves hangjuk megtölti szerény templomukat.

*Lehullott a Jézus vére
Szent keresztfa tövére
Drágalátos szent testibű
Mélységes mély sebeibű*

Angyalok szárnyának suhogását véltem hallani, ahogy ott térdepeltem a Szent Szűz oltárképe előtt.

„Láttam az énekeskönyvedet mutogattad a gyermekeknek. Talán valamelyiket érdekli a betűk világa?” - figyeltem fel Gregor atyára, aki lelkesen magyarázott a köréje gyűlt három gyereknek.

Elgondolkozva néztem a jelenetet. Majd közelebb léptem hozzájuk, s láttam, Lukács is köztük van. Hagytam őket a könyvet nézegetni - újabb éneket kerestek a következő vasárnapi miséhez.

Letelt az időm, s készülődtem visszatérni a püspökségre, folytatni ottani munkámat.

„Mit mondjak a püspök úrnak, ha holnap visszamegyek?” - Kérdeztem Gregor atyát.

„Mondd, hogy akit a figyelmembe ajánlott általad, megfelel a várakozásnak, és őszől mehet a kolostor iskolájába.” - válaszolta, s szavaitól könnyebb lett a szívem.

A nyár hamar véget ért sok munkával, törődéssel a paraszt emberek számára, s ami számunkra is, akik a kancelláriák dohos szobáiban forgatták a régi fóliánsokat, s az újabb leveleket, egyházi és világi iratokat. Dénes számára is úgy láttam, hasznos volt az évnek ezen része, hiszen ahogy a püspök úr elengedte neki a robotot, több időt tudott saját dolgaira fordítani, még fuvart is vállalhatott saját hasznára, aminek meglett az eredménye: egy jó fejős tehénnel gyarapodott a jószág.

A plébános, Gregor atya magához hívatta Dénest, és megmondta neki, engedje Lukácsot ősztől a kolostori atyákhoz, neveljék ők tovább Istennek tetsző módon, mert élénk szellemmel áldotta meg őt a Szentlélek.

„Legyen meg az Úr akarata!” - válaszolta Dénes, bár nem volt könnyű lemondani egy segítő kézről a családban.

Nekem ellenben remény töltötte el a lelkemet, és imára kulcsolt kézzel adtam hálát a Mindenhatónak, hogy eddig juthattam a rám hárult kötelesség teljesítésében. Nyugodt szívvel indulhattam vissza püspök uramhoz, akinél szolgálatba álltam, miután hathónapos kolostori magányom után visszatértem a mindennapokhoz. Plébániám javadalma biztosított annyi jövedelmet, hogy elvállalhattam ezt a secretariusi hivatalt. A fiatal Zacharias atya, akit nem rég szenteltek pappá, örömmel elvállalta helyettem a szolgálatot a hívek körében, megfelelő javadalmazás ellenében.

Ez a secretariusi munka sokrétű hivatali feladattal jár, de mindemellett alkalmam nyílt a rám bízott gyermek sorsának

jobbrafordulását irányítanom, ügyelve
nehogy a hirtelen jövő változások rossz
irányba térítsék lelki fejlődését. Ne kapjon
semmit könnyen, hanem küzdjön meg a maga
módján minden lépésért.

Útra keltünk

István úrfi lóháton poroszkált mellettünk. Megtehetette, gazdag nemes ember az apjaura, nagy földbirtok felett rendelkezik, s másodszülött fiát, Istvánt egyházi pályára szánta. Legyen literátus ember, aki kiismeri majd magát a sokféle csalafinta viszonyokban, s ha kell, megvédi a családot. Az úrfi szolgát is vitt magával, aki itt kuporgott velünkkel együtt a kóber alatt. Négyen ültünk a ponyva árnyékában - rajtam kívül, még két tanulni vágyó ifjúember. Mindketten Vajda urunk familiárisai, s mint ilyenek a nagyúr bőkezűségének köszönhatték a stúdiumuk nem túl bőséges anyagi fedezetét. A negyedik társunk a már említett szolga volt, egy mosolygós képű, vidám ifjúember, Simon nevezetű.

Engem magamat is a püspök úr tett útra, mondván, hogy ha évekkkel ezelőtt ő hívott haza, most ő küld, hogy folytassam félbeszakított stúdiumaimat, és szerezzem meg a magister artium címet. A babérkoszorús már megvolt.

Égig érő hegyek zárták le napnyugat felé a látóhatárt. Délutánra már egészen közelinek tűntek.

„Itt álljunk meg! Alkalmas hely az éjszakázásra itt a patakpart.” - szólt fuvarosunk, Dénes.

Őt fogadtuk meg az útra, miután a püspök úr kegyesen pecsétes passzust adott, hogy fuvarozhat a püspökség egész területén, s még a szomszédos területeken is. Szállíthat bármit, csak lőport, fegyvereket és sót nem. A fegyverzet, s lőpor ugyebár a katonák dolga, a só pedig a só-tiszteké.

István úrfi is leszállt a nyeregből, és unottan figyelte ténykedésünket. Tüzet raktunk, hogy készítsük el a vacsorát, pokrócokat, meg birkabőröket terítettünk le a fűre a szekér mellett, lovainkat kipányváztuk. Egyszóval felkészültünk az éjszakai nyugalomra.

Vidáman pattogott a tűz, s a bográcsban rotyogott a fokhagymás hús. A patak túlsópartjáról két lovas közeledett és kurjongatva üdvözltek bennünket. Vajda uram fegyveresei voltak. Oda hívtuk őket a tűz mellé, s ők szíves örömet elfogadták a meghívást. Beszélgetve vártuk, készüljön el

az étel. Még István úrfi is lejjebb adott a göggyéből, s oda ült közénk.

„Honnan jösztek, és hová mentek?” - kérdezte a fegyveresek közül az idősebb.

Mondtuk, hogy egyelőre Várad az utunk célja, és hogy majd onnan indulnánk tovább Krakkóba.

„Ne keljetek át a hágón magatokra. Rablók garázdálkodnak arrafelé.” - figyelmeztetett - „Várjátok meg, ameddig egy népesebb kereskedő karaván érkezik, s csatlakozzatok hozzá. Hamarosan érkezik is egy Nagyenyed felől.”

„Csak a hegyi rablók kedvét növelik a kereskedők! Köztük nagyobb veszélyben vagyunk!” - jegyeztem meg.

„Akkor tudd meg, hogy mi éppen azért vagyunk itt, hogy segítsünk nekik átkelni a hegyen!”

„Ketten?”

„Jön utánunk a csapat. Mi csak az előőrsök vagyunk. Azért küldtek előre, hogy tudjuk meg mi a rablók szándéka.”

„Fogjatok el egyet közülük.” - kotyogott közbe István úr szolgája, Simon.

„Nem olyan könnyű dolog az!”

„Ha István uram megengedi, én kitalálok valamit!”

A gazdája egy ágdarabbal a tüzet piszkálgatta, s elvigyorodva bólintott.

„Nagy gazember vagy, te Simon! De nem bánom, csak ügyelj, nehogy a lónak baja essék!”

„Akkor most pihenjünk, s reggelig kitalálom, mi legyen.”

Valóban csavaros eszű emberke volt Simon. Másnap reggel härman jókor reggel útra keltek a hágó felé, de hogy mit sütöttek ki, csak két nap múlva tudtuk meg. Mi többiek ideiglenes táborhelyünken maradtunk, ott vártuk vissza Simont és a katonákat, s vártuk a kereskedők, vagy a fegyveres csapat érkezését. Ez utóbbiak futottak be hamarabb - már várakozásunk másodnapján, az esti órákban.

„Hol vannak az embereim?” - kérdezte köszönés helyett a csapat hadnagya.

Mondtuk, hogy milyen kalandra indultak. Szitkozódott, mikor ezt meghallotta.

„Mondtam, pedig, hogy semmi esztelenséget ne kövessenek el!” - mérgelődött.

„Ne nyugtalankodj!” - szólalt meg István úr váratlanul. - „Ismerem Simont. Tudja, mit tesz!”

Elmondta a hadnagy unszolására, hogy csikó korától Simon nevelte, ápolta a lovát, s úgy összeszoktak, mintha egy családba tartoznának. Megtanította a csikónak, hogy akármerre kóboroljon is el, a sípszóra váglasson vissza hozzá. Ez jó is volt így, mert nem kellett állandóan ügyelni rá, de ha a szükség úgy hozta vissza lehetett hívni, bármilyen messzire is elcsámborgott.

A katonák letáboroztak, s berendezkedtek, már ahogy ők szokták: sátrort vertek, öröket állítottak, körbe nyargalták a helyet.

Valóban fölösleges volt a hadnagy aggodalma, mert másnap kora délelőtt visszaérkeztek kiküldött katonái, és hozták magukkal a megkötözött toprongyos, bocskoros martalócot is. Elmondták, hogy minden rendben úgy történt, ahogy

eltervezték. Este elrejtőztek a parti fűzesben, s István úr betanított lovát szabadon engedték. Amikor pedig az ott settenkedő tolvaj felpattant a nyeregbe, hogy ellopja, s kicsit eltávolodott, Simon megfújta a sípját. Az eredmény az lett, hogy a ló nyerítve felágaskodott, megfordult és Simonhoz vágtázott. A többi már simán ment.

A hadnagy kikötötte a foglyot egy fához, s próbálta szóra bírni. Eleinte nem sok sikerrel. Mikor, aztán azt mondta, hogy visszaviszik az erdőbe, megeredt a nyelve. Attól félt, s joggal, hogy társai nem bocsájtják meg neki a sikertelen lólopást. Elmondta, hol tanyáznak, mik a szokásaik, hogy támadnak a kereskedőkre. Minden kérdésre készségesen válaszol, mondta, csak vigyük magunkkal a hegyen túlra. Ott majd beáll egy gazdához cselédnek-szolgának, s többé közelébe se megy a martalócoknak. Hittük is, nem is...

Két nap múlva megérkeztek a kereskedők. Tíz szekér, teherhordó állatok, s ötvennél is több ember. Olyan nyüzsgés támadt a patakparton, mint nagyvásárkor. Letáboroztak, de türelmetlenek voltak, minél hamarabb tovább akartak menni. Úgy

határoztak, csak az éjszakát töltik a táborhelyen.

Még este a hadnagy magához hívott tíz fiatalembert a karavánból, közülük volt Simon is, és István úrfi is. A jobb kiállásukat kiválasztotta, és velük együtt tervet dolgoztak ki, hogy a rablók szokásos támadását miként lehetne legjobban kivédeni. Minden férfi, aki a védekezésben részt vett, kapott egy acélfejű fokost, jó kemény kőrisfa nyéllal. Megbeszélték, ki hol halad a karaván két oldalán, hol foglalnak helyet a katonák. Tudták a fogolytól, hogy azt a módszert használták a martalócok, hogy lövöldözéssel lekötik a fegyvereseket, s ezen idő alatt a többiek elrabolják a kereskedők áruit, az állatokat is beleértve.

„Maradjatok rejtve, ne mutatkozzatok!” - oktatta az embereket - „Ha megkezdődik a lövöldözés, nagyon figyeljete, és ha a haramiák odamennek a karavánhoz, hagyjátok egész közel jönni őket. Ott védtelenek lesznek, mert csak a zsákmánnyal törődnek, s ahogy megragadnak valamit, sújtsatok le, csapjátok le őket. Ne féljete, a katonáim is ott lesznek mellettetek. Na,

most gyerünk aludni, reggel, pirkadatkor indulunk!”

Még napvilágnál értük el a hágót, s haladtunk lassan, mivel az állatok nehezen bírták a meredek utat. A foglyunkat az egyik szekér saroglyájába ültettük, jól megkötözve, nehogy elszökjön. Át akartuk adni az első faluban az előljárónak. Már jól bennjártunk a bércek között, de nyoma sem volt a támadásnak. Egyszerre az erdő árnyában puskalövés dörrent, s utána zúrzavaros kiabálás. A menet megállt, s a szekéren ülő megkötözött fogoly, mint egy zsák, feldőlt.

„Hadnagy úr, jöjjön ide!” - kiáltott az erdőből valaki.

Mikor a hadnagy visszajött azzal a három katonájával, akik a karavánt kísérték a fák között, egy halott embert cipeltek magukkal. Három lándzsa hatolta át a testét.

„De hisz ez Beste Tamás, az egyik védő, akinek az este adott a hadnagy úr fokost!” - kiáltott fel Simon.

Valóban a többiek is felismerték a halottban egyik társukat, aki a rablók kémje lehetett, és azért nem támadtak, mert tudták, milyen

komoly védelmet biztosítottak a katonák, s az önkéntesek. Az ő dolga volt az árulónak nyilvánított fogoly lelövése is, de az erdő homályában, csöndben osonó fegyveresek meglátták, amint egy rönkfára támasztott szakállas puskájával célba veszi a szekeret. Rárontottak, de elkéstek, mert a puska elsült, mielőtt odaértek volna. A támadókat meglátva felpattant, de a ráhajított lándzsák leterítették.

A további utunk eseménytelen volt, pedig rövidesen leszállt az éjszaka is. Fáklyák fénye világította meg a továbbiakban az utat, s éjfél előtt elértük az első falut.

Levél jött Gregor atyától

Kelt levelem pater Gregorius által anno Domini MCCCCCI, Urunk menybemenetele utáni vasárnap, hora diei duodecimi.

Kedves testvérem az Úrban, tisztelendő pater Lucas! Laudetur Jesus Christus!

Elutazásod előtt ígéretemet vetted, hogy ha időm engedi, néha tudassam veled, mi minden esett meg plébániámban, a faluban, s az egyház dolgaiban. Felkértél, kövessem a kolostori iskolába küldött zsenge korú gyermekek sorsát.

Tudatom veled, hogy Dénes gazda szerencsésen megérkezett, Isten segítségével, a tél beállta előtt. Talpraesett, ügyes gazdaember. Nem jött üres kézzel haza, hanem a fuvarozásért kapott dénárokkal vásárolt három ürüt. Ott bégettek a szekérben, amikor befordult az udvarára. Tudom, mert éppen családlátogatáson voltam a szomszéd portán, mivel haldoklott Ábris édesanyja. Feladtam neki az utolsó kenetet, s reggel meghúztam neki a harangot. Azt, amelyiket jó urunk Kálnoky Gergely

adományozott a plébániánknak. Áldja meg érte a Mindenható!

Dénes gazda számára más jó is származott a távoli vidéken tett utazásából, mivel a püspök úr magához hívatta, és alaposan kivallatta az utazásról - merre járt, kikkel találkozott, kinek milyen árut fuvarozott, miután kegyedtől megvált. Meg lehetett elégedve püspök urunk a válaszokkal, mert az árenda bérét öt esztendőre elengedte neki.

Felkérésed okán tudatom veled, hogy miután eltávoztál Krakkó városába, nyolc temetésnél szolgáltam, volt tizenöt keresztelő és öt esküvő. A keresztelők közül három cito-citissime történt a gyermek életének első napján, mivel szülei nem akarták, hogy kereszteleetlenül, pogányként haljon meg.

Érdeklődtem jövő-menő emberektől, pater Zacharias felől is. Derék fiatalember, jó munkát végez a hívek körében, plébániád nem sínyli meg távollétedet.

Meglátogattam a barátokat a klastromban. Az apát úr, Gaspar atya szívélyesen fogadott. Három gyermekünk van a rendházbeli testvérek kezére adva. Közülük korban Dénes fia a legkisebb, de a legtörekvőbb. Jó

kedélyű gyermek, és éneklésével sok kegyes órát szerez a barátoknak. A latin nyelv tanulása sem okoz neki nehézséget. Megáldotta őt a Szentlélek fogékony elmével.

Tudatom még veled a továbbiakban, hogy kegyes urunk Kálnoky Gergely, akiről szólottam előbb a harang alkalmából, küldött számodra egy levelet, melyet Albert fogadónak adnál által, miben egy esztendeig való élelmezésedről kíván gondoskodni. Adakozó kedvét áldja meg az Úr! Azt írja benne továbbá, hogy adjon át neked a fogadás húsz jó rajnai forintot, avagy tíz tallért, ami pénzből vásárolj Gergely uram számára könyveket az itt írottak szerint. Summa Theologiae, melyet szent életű doctor angelicus Thomas de Aquino írt AD MCCLXV legyen az egyik, valamint a Codex Iustinianus néven összegyűjtött constitutiók ama másik könyv, melyek megvásárlására kér. Imígyen viszonyozhatod fáradságoddal kegyes urunk bőkezűségét irányodba. Úgy látom, a nagyúr másodszülött fiát egyházi pályára szánja, s már itthon komoly studiumokra szorítja, hogyha eljön az ideje, valamilyen nagyhírű itáliai universitáson szerezzé meg a doctor philosophiae et

ecclesiae címet. Ezzel nyerhet a királyi kancellárián majdan magas hivatalt.

Ezeket akartam tudatni veled, testvérem az Úrban, tisztelendő pater Lucas.

Leveletem itt bevégezem, és Isten áldását kérem az Úr dicsőségére folytatott studiumodhoz.

Sit nomen Domini benedictum!

Újból az univerzitás falai között

Stúdiumaink második évének felénél tartottam, amikor elért hozzám a levél Gregor atya kezétől. Igen megörvendeztetett vele, nem csak azért, mert hírt adott az otthoni dolgokról, hanem mert Kálnoky uram adományát is közvetítette. Jól jött most a biztos napi koszt, mikor már jócskán megfogyatkozott az otthonról hozott tallérok száma.

A nagyúr kérésének szíves örömet igyekeztem eleget tenni, hiszen a jeles művek megszerzése maga is kedves foglalatosság, és megszerzésük után, azok olvasása külön alkalom a lélek épülésére. Nem volt szándékom elolvasásuk előtt elküldeni azokat. A híres constutiokat, a törvényfüzeteket megszerezni könnyebb volt, de Szent Tamás teológiai művét sehol sem találtam meg itt Krakó városában. Kértem Antonius de Waradino nevű társamat, aki Bécsbe indult, hogy ott folytassa filozófiai stúdiumait, küldené el onnan a könyvet, ha talál megbízható küldöncöt. Mivel pénzt nem mertem a veszélyes utak, rablók, zsiványok miatt a kezére adni, nem sok reményem van

kérésem teljesítése irányában. Sikerült ellenben megvásárolnom az összes magyarázatot, amelyeket a diákok leírtak tudós professzoraink előadásai nyomán. Tractatus néven emlegették ezeket, és véleményem szerint egy komolyan készülni óhajtó diáknak alkalmasb a szent tudományok megismerésére és elsajátítására, mint a sokszor nehezen érthető autentica.

Mozgalmas élet folyt azon az években, Krakkó városában. A diákok megtöltöttek minden szabad szállást, a tanulóházakat, fogadókat. A gazdagabbak jobb helyeket foglaltak el, de a szegények, a nincstelen diákok is találtak maguknak szállást a nációk saját szálláshelyein. Nekik már a beiratkozásnál elengedtek minden fizetséget, s később is ingyen lakhattak a bursákban. Beírták a könyvbe: pauper. Igaz, ezt igazolniuk kellett, de nem vették túl szigorúan. Aki otthonról, a plébánostól, vagy a földesúrtól hozott egy akármilyen igazolást, ami bizonyítja nincstelen státusát, jó volt ezenegy célra. Mi többiek tehetségünk szerint fizettünk. Én magam 8 garast fizettem az univerzitásnak és 4 dénárt a nációnak. István úrfi, aki velemmel együtt

érkezett, és gazdag nemesember fia a rektornak 20 garast és a nemzetnek 5 garast. Ezekből a nációnak fizetett dénárokból és garasokból fizették a nincstelen diákok szállását, és vizsgadíját, mikor majd eljön annak az ideje.

A pauper diákok más kedvezményt is élveztek - a gyakorló délutánokra ingyenesen vette fel a magister a többiek közé. Nekem is volt öt diákom, bár még csak baccalaureatus címmel rendelkeztem, s közülük egyikük nem fizetett leckedíjat. Az a néhány dénár, ami a leckedíjakból összejött a négy fizetéstől jól fogott a szűkösen csorgó otthoni segélyek mellett.

Vidám diákélet folyt az öreg város falai közt, a csapszékek környékén mindig hangos énekszó, duhaj vidámság uralkodott, különösen estefelé. Panaszkodtak is a polgárok eleget, de végül is nekik hozott hasznot mindez, s ha mégis az elöljáróságnál panasszal éltek, annak oka többnyire a meg nem fizetett tartozás volt.

Mint felszentelt pap nem vettem részt és nem is vehettem részt ezekben a nyilvános tivornyákban. Ezzel is kíméltem „pénzes

ládámat”. Igaz, hogy szó sem lehetett ládáról, legfeljebb egy kis bőrtarisznyáról, de diáktársaim így mondták, és én ebben az egyben utánozom őket.

De félre téve a tréfát, bizony sokszor megkísértett a bor ördöge! A sarkon álló alacsony homlokú házban éjjel-nappal mérték a sovány, lengyel bort. A diákok szívesen látogatták a fogadót, mert olcsó pénzért adták pintjét, és felíratni is lehetett. A nemes urak mást ittak, volt elég jövedelmük, hogy magyar borokat tartsanak a pincéikben. Úgy mondták, Tokajból hozatták. Soha nem kóstoltam, milyen lehet, pedig sokszor magam előtt láttam csillogó aranyát, ahogy villan a kupa alján. Apage satanas!

Mégis, mégis megtört az ellenállásom, amikor Andreas hazámfia a köpönyege alatt, titokban behozott a szobánkba egy kulacsban úgy bő kétmesszelynyi bort. „Igyál ebből páter!” - biztatott - „Ha nem is tokaji, de jó magyar bor, most küldték otthonról.” „Andreas testvérem, tudod, nem iszom, meg ide nem is szabad bort behozni!” - tiltakoztam. „Pater, te ne tudnád, hogy a bor Isten ajándéka?” A biztatás nem maradt eredménytelen, s derekasan nekiláttunk

„Isten ajándékának”. Másnap aztán a boszorkányok sivalkodására ébredtem, minden bensőmet csavargatták, tekergették, míg csak meg nem szabadultam a fekete epétől is. Ittam a hideg vizet, dézsába dugtam fejem, s fetrengtem a földön. Andreas meg csak kacagott rajtam, s ajánlotta, igyam egy kupával a tegnapi borból, mert az majd meggyógyít. Ráztam a fejem, hogy nem kell, de a heves mozdulattól úgy elszédültem, mint egy kába birka. Letérdeltem a feszület elé, és hosszan imádkoztam bocsánatért, és fogadkoztam, hogy többet nem engedek a bor kísértésének. Ott nyomott el az álom, s csak késő délután eszméltem fel, mikor kezdtek gyülekezni az esti tanulásra a diáktársaim.

Fogadalmamat, a borivást illetően híven betartottam...

Válaszlevél Gregor atyának

Kelt levelem anno Domini MCCCCCII,
Nagyboldogasszony napján, dies XV mensibus
Augusti pater Lucas által Krakkó városában.

Laudetur Jesus Christus!

Kedves testvérem az Úrban, pater Gregorius!

Örömmel vettem kézhez az otthoni dolgokról
írott leveledet. Az Úr kegyelme kísérje
áldásos munkádat!

A kért könyveket beszereztem, és magam
viszem el nemes Kálnoky Gergely uramnak,
miután letelik itteni tartózkodásom ideje, és
én is a magasztos tudományok doktora
leszek. Vagy elküldöm valamely bizalmas
emberrel.

Kedves testvérem az Úrban! Tudom, hogy
kedvedet találod a nemes borok
beszerzésében, szakszerű tárolásában és
élvezetében. Láttam, midőn nálad időztem,
hogy pincédben pókhálós korsók őrizték a
legjobb óborokat és tölgyfa hordók a frissen
szüretelteteket. Jómagam nem élek ezekkel,
nem szenvedni a természetem, és különben is
ezen a vidékén Lengyel honnak igazi jó borok

nem teremnek. A gazdagabb nemes urak és klerikus méltóságok Tokaj híres pincéiből hozatnak maguknak igazi jó bort. Amit a tavernákban árulnak hitvány vinkó.

Van azonban az értők által dicsért pálinkájuk, melyet ők wodka névvel illetnek, különféle erjesztett gabonákból készítik elég sok munkával. Háromszor tisztítják, párolják csöves hűtőedények segítségével, és a végén tiszta forrásvízzel, mit a hegyekből hoznak, hígítják ihatóvá és ízesítik némely gyümölcsökön érlevélle. Megtöltöttem ebből számodra egy öblös butykost, s küldöm eme levelemmel együtt hű társam által, aki már végzet itteni studiumaival, kóstold meg ez újfajta italt. Itt régóta készítik, főzik, de hazánk táján még nem ismerik.

A jó borhoz jó étel illik, s te Gregor atya azt sem veted meg. Konyhádat dicsérik az étkek, melyektől roskadozik asztalod, ha vendég jön a házhoz. Nekem is volt részem benne valahányszor nálad időztem. Emlékezetesek maradtak számomra az almával, s gesztenyével töltött sült kappanok! Erre gondolva említem itteni étkeinket, mert bizony a krakkói diáknak kása a fő eledele. A rigmus is imígyen szól:

*„Reggel, estve kása,
Diák táplálása.
Italod tiszta víz,
Bűnbe ez nem visz.
Sose kérj kölcsön,
Élj mindég bölcsön!”*

Vízben főt kása napjában kétszer jár, de ha ünnepet ülünk, tehénhús levében főzik, s a húst is feladják utána. Ludaskása helyett legtöbbször likaskása a vacsora. Elmondom, mitől likas ez a kása? A szakátskönyvben is olvashatod, íme: *„Főzd meg a köleskását vízben, sóban, szokás szerint, és mikor megfőtt, add fel a tálban, és a tál karéjára mind körül csináld ki, és hideg édes tejet önts a közepire. Sót, vajacskát is vethetsz, azokkal főzzed, mert noha kása, de ugyan jó ízű vajjal.”*

Igen kedves étke ez a diákgyomornak!

Tudatlak továbbá, hogy ezen semester végén nagy examenek lesznek, melyek végeztével megkapom a iuris canonici doctor megtisztelő címet, minekutána egy évig maradok az universitas falai között, hogy a szent tudományokra oktassam az ifjakat, akik ennek szentelték életüket. Ezért rendszeres

járandóságot kapok, ami elegendő az itteni szerény élethez. Mégis várom a napot, hogy útra kelhessek, és újra hallhassam otthon, az égbe szálló pacsirta hangját szülőföldem határában!

Kedves testvérem az Úrban, Kérem a Fennvalót, hogy soraim jó egészségben találjanak!

Signed propriam manibus

Magister Licentiatuſ Pater Lucas

Gregor atya második levele

Laudetur Jesus Christus!

Kelt levelem pater Gregorius által anno Domini MCCCCIII, Szent Dömötörnek, Demetriosnak napján, kinek tisztelete növekedőben vala ezen országfélen. Te is tudod atyámfia, hogy mindenrendű katonák kóborolnak az utakon, mint az ordasok. A hívő emberek Szent Demertios oltalmát kérik ellenükben. A pásztorok is igen becsben tartják e vértanúhalált halt szentet, s kövér ürüket hoztak a plébániának hálából, ha a nyár nagyobb baj nélkül tellett, ha a farkasok, és más lopakodó tolvajok nem pusztították a nyáját.

Elkalandozott a tollam, kedves testvérem az Úrban, páter Lucas, de mentségem legyen, hogy ezek a szavak is az itteni viszonyokat idézik.

Tudatom veled továbbá az alant következőket.

Dénes gazda püspök urunk kegyelme révén a káptalan déli birtokrészének intézője lett, miután a jószágigazgatót elemésztette idő

előtt a kór. Mondják, hogy a tavaszi áradáskor beleesett a megáradt folyóba, és meghűtötte a gyomrát. A doktorok sokáig kúrálták, köpölyözték, a chirurgus még eret is vágott, de semmi nem segített. Püspök urunk a tanácsomra hallgatva Dénes gazdát hívatta a tisztségre. Kegyes szavaid, hogy támogassam a gazda boldogulását hasznosnak bizonyultak a birtok számára is. Hozzáértő, jó gazda módjára intézi a birtok ügyeit. Igazságossága miatt az emberek is tisztelik. Beköltöztek a birtokhoz tartozó szállások egyikébe. Messzebb kerültek így a templomtól, de azért a szentmisén minden vasárnap itt vannak. Már a legkisebbet is magukkal hozzák. Immáron három gyerekük ül a vacsoraasztalhoz estebéd idején. A legnagyobb, Lukács nevezetű kikerült a család és a tanító atyák kezei alól, s mostan a püspöki schola szigorúságát tűri alázatos lélekkel. Nincs reá sok panasz, még nem töltött büntetést a cellájában étkezés helyett. Üde gyermekhangját ugyan elveszítette, de istenes dalokat ügyesen nyomogat a hydraulis billentyűin, aetheri hangokkal töltve meg a székesegyház kupoláját. Az atyák ezért is elnézőek vele szemben. Gabriel scholamester oktatja a

grammatikára és retorikára, aki nekem elmondá, hogy a gyermek a Szentlélek ajándékából tehetséggel áldott, nem csak a hangok ismeretében, hanem a tudományokban is.

Kedves atyámfia, páter Lucas adjon neked Jézus Krisztus erőt és türelmet, hogy a disciplinákban jeleskedhessél és az exameneket minél hamarabb bevégezd. Erre kérem a szentek, Jeromos és Ágoston közbenjárását számodra minden estvéli imámban.

Különösen pedig azért biztatlak az examenek dolgában, mert püspök urunk kegyesen megemléltette, miszerint hivatal vár rád a püspöki kancellárián, miután hazatérsz. Magas hivatal, mint mondá!

A könyv, amit küldtél kegyes urunk nemes Kálnoky Gergely kezéhez rendesen megérkezett. A deák, aki hozta megkapta fáradságáért a kellő jutalmat, lévén, hogy urunk felfogadta tanítónak a fia mellé, akit, mint említém egyházi pályára szánt atyja, s most a schola Varadiensis diákja. Ide kísérte a könyvet hozó deák, aki imígyen házitanítója lett kisurunknak.

Mint mondják, hírneves schola szent királyunk, Ladislaus parancsszavára alapított, s híres kanonokok oktatják ott a tudományokat. Nem véletlenül említem ezen scholát, ahol külön succentor oktatja a szent énekeket és a nehéz zeneszerszámok használatát.

Urunk születése napján, a feltámadás szent ünnepén, valamint minden vasárnapon és a szentek ünnepein, gyermeki chorus énekekkel és némely zeneszerszámok megszólaltatásával szereznek áhítatot a híveknek. Dénes gazda fia bizonyosan hasznos időt tölthetne itt a kegyes atyák társaságában. Elmélkedjél ezen gondolatok felett, kedves páter Lucas, s az Úr majd helyes útra tereli gondolataidat, mert a gyermekkel bizonyosan célja van itt a földön.

Kelt, mint fent saját kezem által Galendref
parochiae pastoris Pater Gregorius

De pauperibus scholaribus - szegény diákokról

Van még ereje a napnak, ahogy besüt a kancellária ablakán. Iratok tornyosulnak előttem, s a szomszéd szobából áthallatszik az előolvasó monoton hangja. Dictando mondja az íródeákoknak a levelet, melyet el akar küldeni a püspök úr minden parochiának. A levelet magam fogalmaztam, hiszen ez most tisztemmel jár.

Miután hazatértem Krakkó városából, ahol négy hosszú évet töltöttem el az Universitas falai között, fősecretarius lettem püspök uram mellett.

Három év a stúdiumokkal és examenekkel telt, de utána egy teljes évig ottmaradtam, mint professzor. Így szólt a megállapodás. A tanítás éve alatt ellátást és valamennyi fizetést ad a rector, és a tanítványok is fizetnek a gyakorlatokért, az examenekért. Igazából nem is ezért maradtam egy évig, hanem, hogy még nagyobb tudást és gyakorlatot szerezzek a magam és az Ecclesia hasznára. Érdeemes volt ezt az évet ott töltenem. Megtanultam a saját akaratom

szerint dönten, ha éreztem a Szent Lélek segítségét elhatározásomban. Megtanultam tisztelni a feljebbvalókat és segíteni a szegényeket, nyomorultakat. Megtanultam, hogy ugyan annyi veszély fenyegeti a hívó embert, mint a hitetlent.

Az universitáson mindig vannak szegény tanuló diákok - scholari pauperi. Ők külön helyet foglalnak el a társaik között. A rector engedélyével ingyen tanulhatnak, és ingyen vizsgálhatnak, s hogy ők valóban mendicansok, otthonról hozott levéllel bizonyítják, melyet a plébánostól kaptak kézhez. Alkalmas lakást is ad az Universitas, ha nem is olyan tágasat, mint a többieké, de fedél van a fejük felett és nem fáznak télen. Hospitale volt ennek a tanulóháznak a neve Krakkó városában, és a városkapun kívül találtatott. Később megkapták a kanonokok kiürült házát a székesegyház mellett, lévén amazok díszesebb, nagyobb palotát építettek magoknak.

Az Universitas mostani rendjét még áldott emlékü Hedvig királyné, Lajos királyunk leánya, a Jagello házból való Ladislaus király felesége rendelte így el száz évvel ezelőtt. Ugyan az ő szavára építették a büszke

Collegium Maiust, a palotát, ahol a studiumok oktatása folyik, és benne a gyönyörű, híres Stuba Communist, a professzorok közös termét. A palota földszintjén történik a tanítás, oktatás, professzoraink pedig az emeleten laknak, házuk népével egyetemben.

Azt beszélik, hogy Hedvig királynő minden ékszerét zálogba adta, hogy felépülhessen Kazimir király akadémiája helyett a Studium Generale.

Hosszú éveket töltöttem a híres Collegium falai közt, a bursa egyszerű tanulószobájában, mint diák, és később, mint magister, szűkös vagyonom lévén csupán egy faggyúlámpa, néhány fóliáns, tinta, vakarókés, tábla és kréta. Panaszra mégis nincs okom, megkaptam mindent, ami a studiumokhoz szükséges, és élelmem is megfelelő volt nemes Kálnoky uram jóvoltából.

Most itt ülök Apulum rideg kőfalai között, Fogalmazom a leveleket, iratokat - püspök uram akarata szerint.

Ablakomból ellátok a folyóig, s a sárguló füzekig. Figyelem, milyen kevés víz folyik

most a mederben, s eszembe ötlük a tavaszi áradás, amikor mindent víz borított, ameddig csak a szem ellátott. Gondolataimat egy belépő barát zavarta meg. Ugyanaz a barát volt, aki életem forduló pontjainál mindig megjelent, hogy új irányt adjon cselekedeteimnek.

„Laudetur!” - köszönt illendően, s én zavartan fogadtam köszönését.

„Lucas testvér!” - szólott nem várva meg kérdésemet, hogy mit óhajt.

„Hírt hozok számodra” - folytatta - „Hamarosan Budára szólít szolgálatod. A püspök úr nevében tárgyalasz az udvari urakkal országos dolgokban. Úgy készülj az útra, hogy Váradon megállj. Dolgod leszen ott a schola Varadiensis kegyes atyáival, tárgyalván Dénes fia Lukács előmenetelét illetően a studiumokban.”

Választ nem várva ki is lépett az ajtón, hogy nem volt időm még egy benedictiora sem, s már kívül is volt, mire keresztet vetettem.

„Illumina me, Domine!” - suttogtam és a Szentírás segítségéhez folyamodtam letérdepelve az imázsámolyra. Szent Pál

szavai ötlöttek eszembe - engedelmesek legyetek!

Megértettem, hogy meg kell tennem továbbra is mindent, hogy a rám bízott gyermek sorsát kövessem, és terelgessem a Szent Lélek segítségével az igaz úton, hogy Istennek tetsző életet éljen, s áldott tehetségét az Úr dicsőségére gyümölcsöztesse. Már elmúlt két esztendő, hogy a László királyunk által alapított híres schola lakója. Mint hallom ott a tanítás feladata a Rethorica, Mathesis és Theologia mellett Róma, s Hellasz nyelvének csínnal művelése, valamint a gyógytan is. Igen jelentős schola, derék tanárok vezetése alatt, biztos alapot ad a további, külhoni studiumokhoz.

Rebelliók s egyéb bajok

Nagyurunk udvarához kötött a kiszámíthatatlan sors. A királyi kancellária lett állandó munkám helye. Így megyen ez immáron hosszú évek óta. Azért, figyelemmel kísérem Dénes fia Lukács bolyongását a szent studiumok világában. A schola Varadiensis minden kurzusát meghallgatta, azokról sikeresen exameneket tett, most Bécs városába készül, az ottani Universitas falai közzé. Hírlik, miszerint ott sok jeles magister Váradról kerülven a szent tudományok oktatójának, hírét vitte szeretett városunk jártasságát a művészetek terén. Közülük a legjelesebbek Blasius de Waradino Obligatori magister, Albertus de Waradino pedig a bölcsészeti kar nemes tanácsosa, ahol Benedictus de Waradino a vizsgáztató magister. Bécs városában jelesül a jogi tanulmányok végett igyekszik, és ha szorgalma a Szent Lélek segítségével töretlen marad, bölcséletet és jogi studiumokat folytat, néhány év alatt megkaphatja akár a kánonjog doktora címet is. Lám, ifjú korának áldása, a szép énekhang, milyen messze vezette a szent tudományok útján. A

hangszerek mesteri megszólaltatása továbbra is kedves elfoglaltsága szabadidejében, tanulóársai és professzorai nagy öröme. Mondják, maguk az udvari előkelők is eljönnek a templomba, hogy néha meghallgassák a misét, ha Dénes fia Lukács szólaltatja meg a hydraulis sípjait.

Itthon zavargások nehezítik a mindennapokat. Ez ugyan nem érinti a klérusok életét, de ha kilépnek a világba, ha az esti sötét az utcákon, sikátorokban éri őket, nem véd a reverenda. Jobb ilyenkor behúzódni a legközelebbi templom, vagy rendház zárt kapui mögé. Kedves rendtársamat, az egyik írnokot, aki a fontos akták másolását végzi a többi írnokkal együtt, név szerint Márkus testvért vérbe fagyva találták kegyes kalmárok a reggeli üzletnyitás alkalmával. Alig volt már benne élet, de az ispotályos barátok sebeit bekötözték, és a Szent Szűzhöz szóló buzgó imáink meghallgatásra találtak. Társunk hamarosan kiheverte a támadás következményeit, és szorgosan folytatja munkáját a cancellarián.

Az egész országban nyugalanság van, s ez kedvez a kalandoroknak, a szedett-vedett

népségnek. Székelyvásárhelyen is fegyveres összecsapásra került sor. Urunkat fiúgyermekkel ajándékozta meg Anna királyné. Ősi szokás követelte, hogy ezen öröndetes esemény alkalmával a signatura boum, azaz ökörsütés illesse meg a királyt a székelyek részéről. Mivel ezt megtagadták, ellenök indult Tomori uram, de végül paraszti gúnyában kényszerült menekülni vissza fogarasi várába.

Nem voltak azonban nálunk nagyobb bajok, s rebelliók nélkül történtek a mindennapi dolgok. A plébániákról, s még egyes háborgó hívektől mégis érkeztek a cancellariára panaszos levelek, melyeket átolvasván püspök uramnak prezentáltam.

Midőn most csendesedett a fegyverek zaja, előbújtak a latrok, csalók, tolvajok, orgazdák és garázdálkodtak félelem nélkül. Sok panaszlevél jött a távoli plébániákról. Nem tisztem megítélni nagyurunk tetteit, de ha nem az engedékenység vezetné, úgy nem a piaci hússütőktől hozatná ebédjét saját maga, és háza népe szükségleteire, hanem külhoni szakácsok sütnének-főznének a királyi konyhán, és az utazók is bántalmazások

nélkül járhatnának az országban, s vinnék el jóhíret hazánknak.

Az engedékenység eredménye ennek ellenére jót is hozott, mivelhogy a szent szövegek betűit felhasználva, több kegyes nővér az apácakolostorokban elsajátította az írás tudományát, hogy imígyen lejegyezhesse azon imádságokat, szent énekeket, melyeknek ismerete lelki épülésüket szolgálja. Dicséretes szorgalom.

Én most püspök urunk parancsa szerint útra kelek. Panaszlevelek érkeztek onnan, ahol régi parókiám fekszik. Zacharias atya viseli gondját híveimnek szent odaadással és nagy lelki erővel ezekben a nehéz napokban. Bár a kegyes férfiú nem panaszkodott, a szomszédos plébániákról annál több levél érkezett. Dúlásokról, fegyveres rablókról adnak ezek hírt. Kifosztják az utasokat, házakba betörnek, a templomokat sem kímélik.

A szeretet szavát viszem, és maroknyi fegyverest, akik szembe szállanak majd a martalócokkal.

Szent Kristóf vértanú, akihez az utasemberek könyörögnek, végy engem pártfogásodba,

vigyázd lépteimet! Szentséges Szűz Mária terítsd rám kegyelmedet, hogy eredményes legyen utam, hazám és az anyaszentegyház javára! Kérlek, vigyázd Dénes fia Lukács lépteit, ha majd nem leszek támasza, ne tévelyegjen, hanem haladjon a Szent Lélek által neki kiszabott úton! Ámen.

Hogy mit végzek, milyen sorsnak nézek elébe, csak a Mindenható Atya tudja. Életem folyamán sokfelé jártam, sokat utaztam, szekérrel, lóháton, gyalog, de soha nem gondoltam a bajokkal. Most úgy érzem, nem térek többé vissza a palotába.

Fel vagyok készülve, Uram!

Nyílt az ajtó és belépett a barát, aki minden sorsdöntő pillanatomban megjelent, hogy az én lépteimet helyes irányba terelje.

- A fóliánsaidat tekerd össze, írd rá a nevedet, és tégy rá viaszt! - szólt - Majd én magam leviszem a bibliotecarius atyához, hogy tegye el okulásául az utánunk jövőknek.

Nem tudom, álom volt-e vagy látomás mindez, hogy ily módon történt-e minden? Mit mondott az ismert-ismeretlen barát? S

nem tudom, hogy most enmagam mit gondoljak, miként vélekedjek minderről.

Teszem, amit kell, az elhangzottak szerint, s a lap aljára még leírom az áldás szavait.

Sit nomen Domini benedictum!

... Kérlek, nézd meg ezeket a fóliánsokat - kezdte Pelbárt atya - és fordítsd le mai nyelvre az itt leírtakat.

- Atyám, nem kell ezt lefordítani. Ékes magyar nyelven íródott, bár kissé régies szóhasználattal. Csak a betűket kell átírnom a ma használatos abc szerint. Ha most nekifogok, vecsernye utánra készen leszek vele.

Jegyzetek

7. old. Az egyházi iratokat, amikor Bukarestben megalakult a hetvenes évek elején, a Román Nemzeti Múzeum, át kellett adni ezeket, úgymond letétbe helyezni.

16. old. insolitus (lat.) - szokatlan, idegen

19. old. studium generale - a mai egyetem, az universitas öse, a hallgatók és a tanárok egyesülete

- bursa - a tanuló diákok számára kialakított házak, az egyetemek mellett, ahol lakást és ellátást kaptak

- bursa Hungarorum - magyar tanulók háza

- baccalaureus (babérkoszorús) - egyetemi fokozat (ma akadémiai), az első három, esetleg négy évfolyamának elvégzése után lehet elnyerni.

29. old. septem artes liberales - A középkori egyetemek képzésének, a bölcsészeti karnak (*facultas artium*) tananyaga - magyarul „a hét szabad művészet”. A 'szabad' kifejezés arra utal, hogy szabad emberhez méltó, azaz nem a kétkezi mesterség sajátosságait hordozza.- *grammatika* (latin nyelvtan), *retorika* (a gondolatok szabatos szóbeli kifejezése), *dialektika* (a gondolatok logikus kifejtésének tárgya), *asztronómia* (csillagászat), *aritmetika* (számтан), *geometria* (mérтан), *zene* (a zene matematikai viszonyainak elmélete).

36. old. kóber - Szekér domború tetőszerkezete, mely az eső és nap ellen védelmet nyújt - más néven ekhó.

36. old. familiáris - valamely nagybirtokos nemes személyes szolgálatába szegődő kismemes.

- magister artium - Egyetemi fokozat a középkori egyetemeken. MA (*magister atrium* - a művészetek mestere) cím oktatásra, tanításra jogosít.

45. old. hora diei duodecimi - a nap tizenkettedik órájában
- Laudetur Jesus Christus! - Dicsértessék a Jézus krisztus! Katolikus keresztény köszöntés. Válasz rá: In aeternum! Amen.
- Mindörökké! Ámen.

46. old. cito-citissime (lat.) - gyorsan el kell intézni

47. old. Summa Theologiae - Aquinói Szent Tamás, Domokos rendi szerzetes fő műve (magyarul: *A teológia foglalatja*). Ő volt a keresztény misztika megteremtője, Doctor Angelicus (Angyali Doktor) néven is emlegették.

47. old. Codex Iustinianus - A római jog legfontosabb forrása, I. Justinianus bizánci császár rendeletére készült, azzal a céllal, hogy a római jog három évszázaddal korábbi aranykorát visszaállítsa, és amit az egész birodalomban alkalmazni lehet.

- constitutiók - Justinianus császári rendeleteinek (*constitutio*) görög nyelvű gyűjteménye.

48. old. Sit nomen Domini benedictum! - Az Úr neve legyen áldott!

50. old. autentica - eredeti, valódi, hiteles; itt: eredeti mű
- pauper - szegény

52. old. Apage satanas! - Távozz tőlem, sátán! (Szólt Krisztus a kísértőjéhez).

54. old. dies XV mensibus Augusti - Augusztus hónap tizenötödik napján

56. old. iuris canonici doctor - a kánonjog doktora

57. old. Signed propriam manibus - saját kezűleg
- Licentiat - tudományos fokozat a baccalaureatus és a doctor között.

59. old. hydraulis - víziorgona. Színházi előadások, cirkuszi játékok zenei kíséretéhez használták, kihasználva nagy hangerejét. Bizáncban a fújtatós orgonára tértek át, de a hangszer neve sokáig a hydraulis maradt a korai középkorban.

60. old. schola Varadiensis - „Az 1374-ben keletkezett váradai káptalan statútumai szerint az egyházat/templomot László a 24 kanonokból álló káptalan részére alapította és később Váradra helyezte át a püspökség székhelyét; a káptalannak iskolája is volt, amelyet az olvasó kanonok vezetett. Itt fejlesztették ki a könyvkultúrát, gyűjtötték és írták a kódexeket. Az ifjabb nemzedék oktatása a káptalani iskolában zajlott. A humanizmus térhódításának köszönhetően Janus Pannonius korában, a 15. század közepén a váradai iskola magas színvonalat ért el. Itt tanultak olyan humanisták, mint ifjabb Vitéz János, aki a Dunai Tudós Társaság elnöke lett, Váradai Péter kalocsai érsek, királyi kancellár, Oláh Miklós, későbbi esztergomi érsek, Gerendi Miklós erdélyi püspök”. (l. Erdélyi Krónika)

„Ilyen iskolával rendelkezett a váradai káptalan is, de melyről a már említett gyér adatokon kívül egész a XIV-ik század utolsó negyedéig nincsenek bővebb tudósításaink; ekkor azonban a Chartularium e tekintetben is oly világot gyűjt, melynél mélyebb pillantást vethetünk ez intézet múltjába.

Az iskola helyiségéül külön épület szolgált, mely a kanonoki lakások egyike mellett emelkedett, s minthogy e lakások kettő kivételével káptalani területen álltak: ugyanitt még pedig a káptalani birtokrészek legjelentékenyebbikén, Hétközhelyen (a mai vásártér) kellett állnia az iskolának, s későbbi nyomok is ide utasítanak.

Az iskola igazgató-tanára az olvasó-kanonok vala, mellette működtek az al-olvasó s éneklő-kanonok vagy ennek helyettese, az al-éneklő, az utóbbi, mint az ének s illetőleg a zene tanára. Ennélfogva a váradi iskola tanárai gyanánt tekinthetők mindazok, kik a következő káptalani névsorban, mint olvasó - és éneklőkanonokok, vagy mint ezeknek helyettesei fordulnak elő.

Tantárgyak valának: reggel nyelvtan, déltájban: szónoklat- és gondolkodástan, délután: szavalás, hogy a tanulók a latin nyelv helyes kiejtését elsajátítsak. A költészet rendkívüli tantárgy vala. Szombaton pedig, vagy ha szombatra ünnep esett, akkor pénteken, továbbá karácsony és húsvét előtt egy hétig s a nagyobb ünnepeket megelőző napokon ének, illetőleg zene taníttatott”. (l. Arcanum)

61. old. succentor - Az egyházi iskolában tanította az éneket és a zenét és kiírta a sekrestye táblájára a szertartásokat végzők neveit, irányította a harangozót. Tulajdonképpen az éneklőkanonok helyettese volt a káptalanban. Az éneklőkanonok (lat. *canonicus cantor*) a káptalan rangban harmadik tagja, eredetileg ének- és zenetanár volt az egyházi iskolákban, később lett kanonok. A káptalan (lat. *capitulum*) a székesegyházak és nagyobb templomok zárt testülete. A kanonok (lat. *canonicus*) a káptalanok tagjai, feladata az egyházi liturgia végzése, jogaikat, kiváltságait és köteleseégeiket, ruházatukat a Kléruskongregáció szabályozza.

- Galendref parochiae pastoris - Galendref parókia pásztora; Gálfalva - az 1332-es évben említik először. A településnek hat temploma van.

62. old. De pauperibus scholaribus - A szegény diákokról - Ecclesia (lat.) - templom, a megkereszteltek közössége, a liturgia végzésének helye (templom, Egyház, eklézsia).

63. old. mendicans (lat.) - koldus, kéregető diák. A kéregető diák házról házra járva mond ünnepi köszöntőt, ezért adományt kap. Másképpen a református kollégiumokban a szegény, ingyenes diák neve, aki a nagyobb diákoknak tett szolgálataiért cserébe ellátást kap. „A szegény fiú csak

mendikánsként végezheti el az iskolát, mert a szüleinek nincs pénze a taníttatására”. Latin eredetű szó: *mendicans*, *mendicus* (kéregető, koldus), *menda* (fogyatékoság, hiba)

- hospitale (lat.) - menedékház

63. old. Collegium Maius - Lengyelország, illetve Közép-Európa legrégebbi egyetemi épülete.

64. old. Stuba Communis - a professzorok közös terme. A földszinten helyezkedtek el a tantermek. Hosszú, alacsony boltozatú, sötét, gyakran nyirkos helyiségek voltak. Az első emeleten volt a Könyvtár (*Libraria*), a Professzorok Közös Terme (*Stuba Communis*), a Kincstár és a Teológusok terme

- Apulum - Gyulafehérvár, az erdélyi egyházmegye székhelye, 1542-1690 között a Erdélyi Fejedelemség fővárosa. Pierre Lescalopier francia követ 1574-ben arról számol be, hogy Gyulafehérvár és Erdély lakosságának többsége magyarul beszélt.

65. old. benedictio (lat.) - áldás, Isten kegyelmébe ajánlás
- Illumina me, Domine! 8lat.) - Világosíts meg, Uram!

67. old. obligatori magister - elkötelezett tanító

69. old. signatura boum - ökörsütés, ökoradó. A székelyek adója a régi magyar jogban, melyet a király koronázása, menyegzője és a trónörökös születése alkalmával fizettek a székelyek.

- a legenda szerint a királyi éléskamra kiürültével a király kénytelen volt a pórnéphez fordulni ennivalóért.

VARADINVM.

Septentrio.

FŐGIMNÁZIUM és JOGAKADÉMIA